

SABIN BIKANDI BELANDIA

"Jantzearen irakaskuntzearen normalkuntzea da iparra eta norantzkoa"

"Tradegin, tradizinozko jantza garaikidea egin" EHUko uda ikastaroa izan da Areatzan bagilaren 26, 27 eta 28ko astegoienean. Ikastaroa Aiko taldeak emon dau, EHUguz hitzarmena dauka eta. Izan be, jantza tradizionalaren irakaskuntzearen normalizaziorako beharrea dabiz Aiko taldean. Aiko Taldeko eta Bilboko Txistularien Bandako Sabin Bikandi bertan egon da. Aspaldi ez dala Espainiako Arte Eszenikoen Max saria jasoten ikusi genduan.

Erredakzinoa

Espainiako Arte Eszenikoen Max saria jaso dozu aurten Kukairen Gelajauziak ikuskizunerako egindako konposizinoagaitik. Azaldu apur bat ze konposizino klase dan, zelan sortu zan... Eta zer dan Gelajauziak.

Gelajauziak Kukaik Cesc Gelabert Kataluniako koreografoagaz batera martxan ipini eban proiektua da. Lehenengotik pieza bat egin genduan jauzien inguruan. Proiektuaren hasieran, Patxi Laborda eta biok egon ginan eskola batzuk emoten bai jantzariak eta bai koreografoari, Kukaikoakaz eta Cesc beragaz beharrea. Eta gero proposatu eusten pieza baterako musikea egitea. Eta holan hasi nintzan jauzien inguruan hainbat musika egiten.

Gero beste atal bat egin zan, beste pieza bat egin genduan jotzen inguruan. Prozesu antzekoa izan zan. Patxi eta biok joan ginan Aikotik Kukaikoakaz eta Cesc-egaz eskola batzuk emoten eta gero musikea egin genduan. Enkarguzko obra bat da eta Cesc-en aginduetara egon gara. Guk bertako jantzak eta kontuak jakinda egin genduan beharra. Neurria egindako traje bat dala esan geinke.

Pozik nago egindako beharraz, asko ikasi neban Cesc-egaz estudioan. Hasieran apur bat bildurtuta nengoan ez nekialako maisu handi bategaz estudioan sormen lana zelan joango zan, baina oso persona zabala eta atsegina da eta hainbat gauza interesgarri ikasi dodaz beragaz.

Txistua eta tanbolina, euskal musikea eta jantza tradizionala, ohiko eremutik kanpo urten

dala eta errekonozimentua jasoten hasi dala emoten dau. Izan be, unibersidadeak, EHUk udako ikastaroen artean Aikok emon dauan jantza ikastaroa dago, ezta?

Galdera honetan gauza batzuk nahastu egiten dira. Batetik ohiko eremutik kanpo... Tendentzia daukagu beti eremuak, etiketak eta holan gauzak finkatu moduan ikusten. Txistua eta tanbolina beti egon dira bizirik eta jotzen dogunok persona desbardinak gara eta arlo desbardinetan egiten dogu behar. Musika tresnak landutean gorabeherak egoten dira historian zehar. Sasoi baten txistulari ospetsuak Europako gorteetan behar egiten eben. Musikari profesional inportanteenak txistulariak eta tanbolinteroak ziran sasoi haretan; tanbolinak jantzan egiteko emoten eban eritmoagaitik, eta, orduko idazleak aitazten eben. Musika tresna merkea zan eta gizon batek -eta dinot gizon batek orduan andra txistularirik ez egoalako- gizon batek jotzen eban melodia eta tanbolina. Horregaitik izan eban arrakastea.

Txistuak eremu asko izan ditu beti. Errekonozimentua, ez dakit. Max saria txistuari errekonozimentua ete dan, ala Kukai eta Cesc-egaz batera egin dogun lan horeri, sormen lanari eta musikeari errekonozimentua.

Gero aitazten dozu EHUan Aikok emongo dauan jantza ikastaroa. Hori beste eremu bateko lana da, Aikok egiten dauan lana da eta hor esango neuke irakaskuntza transmisioa normaldu guran gabizala. Guk sarritan erabilten dogun adibidea jentek ulertu dagian euskerearena da. Orain dala 50 edo 60 urte, eskolak emoten ebanak borondatez emoten eban, sarritan inongo formazino

barik, euskalzaletasunagaitik. Geure ama be holan ibili zan eta geure ama ia analfabetoa da. Gero 1970 hamarkadan, Franco hil eta institutuetan euskera irakasleak behar ziranean, beste era bateko ikasketak euki eta euskeraz alfabetatuta egozanak euskera irakasle bilakatu ziran. Hor nire arrebea dago, soziologoa da baina euskerazko katedraduna be bai. Eta gero beste fase baten, Gotzon Garatek Deustuko unibersidadean lortu eban Euskal Filologia martxan jartzea. Bide horretan gero hainbat gauza joan dira egiten: euskaltegiak sortu, euskera irakasteko erakunde bereziak, Euskaltzaindia indartu eta abar. Holan, nahiz eta hobetu leikean, gaur egun, euskeraren eremuan behintzat, danok argi daukagu euskera irakasteko, irakasle izan behar dala eta horretarako formazino eta titulazino minimo bat behar dala eta edozein kasutan be profesionalen beharra dala eta horregaitik ordaindu egiten dogu. Irakasleai ordaintzen jakie ingelesa, alemana edo matematikak irakasteko ordaintzen dan bezala.

Jantzearen munduan, barriz, hori egiteko dago. Sarri askotan ondino askok irakasten dabe gure ama ibiltzen zan planean: formazino barik eta erabat bolondres. Hori guretzat erronka bat da, inportantea, eta hor kokatu geinke unibersidadeagaz daukagun akordioa eta iparra, norantza goazen. Urtebete daroagu hitzarmena sinatu genduala eta hainbat gauza egin doguz: jantzari ibiltaria, Bilboko Bizkaia aretoan eskolak emoten hasi gara helduentzat, hainbat ikastaro monografiko egin doguz, umeai jantzak zelan irakatsi, kantu ikastaroren bat be egin dogu eta orain ikasturtea amaitukeran Areatzan egin dogun jantza ikastaroa.

Komentau zeunstan behin, korru jantzak tribuaren jantzak

dirala. Beraz, identidate relationala. Ze papel jokatzen dau holango identidateak gizarte moderno eta zientifikoan? Ze papel jokatzen dabe korru jantzak gaur egungo jaietan?

Korru jantzak edo, bueno, talde jantza eritualak ondino manteniduten dira. Jantzari jantza da guk hurbilen daukagun adibidea. Honek ondino zuzter apurtxo bat manteniduten dau. Baina orokorrean, jantza eritualak aldatu edo egokitu egin dira sasoi barrietara.

Korru jantzak, barbarako, beren zentzuna aldatu dabe. Jantza jauziak, modan ipini dira. Hasieran hori talde bat zan jantzan egiten ebana eta gaur egun jentek horren zentzuna erabat aldatu dau eta ez da talde bat jantzan, baizik eta banakoak jantzan. Norbanakoak, indibiduak. Alkarren ondoan ipinten dira baina ez dagoz alkarregaz jantzan. Bikote jantzan, barriz, harreman personala dago derigorrez, baina jauzi jantzak apurtxo bat zeure airera ibiltzeko dira. Gure gizartearen izakera be isladatzen da egokitze horretan, nahiko indibidualista dalako gure gizartea. Talde jantza zana banakakoen jantza bihurtu da. Alde batetik hori pena bat da, baina bestetik gaur egun dagoana islatzen dau. Hori jauzien kasuan, beste jantza eritual batzuetan, zuztarra mantentzen da.

Eta beste jantzak -aurrekua, arin-arinak, fandangoak...- ze papel jokatzen dabe gure gaurko gizartearen? Funtzinoa aldatu dabe ala mantenidu egiten da?

Orokorrean jantzen funtzinoa aldatu egin da. Hasteko erromeri jantzen funtzinoa. Guretzat, Arratia inguruan, jantzea eta jantzan egitea batez be erromerian jantzan egitea izan da: pasodoblea, balsa, jotea, porrua edo dana dalakoa. Horren funtzinoa kor-

tejoa zan, bikote harremanak hasta. Adin batekoak behintzat, matrimonio edo bikote gehienak, harremana hasteko erromerian egiten eben. Lehenengo errekaduak erromerian egiten ziran: jantzan eskatu, etxera lagunduteko permisoa eskatu eta holan izaten zan. Gurasoak, izeko-osabak eta aitita eta amamak danak holan hasi ziran. Gaur egun kortejo zentzu hori aldatu egin da, baina bardiin jarraitzen dau hor, funtzino hori beti dago. Edozein kasutan egokitu egin da eta gehiago da harremanetarako erraminta bat zentzu zabalean, lagunartekoa sarritan, antzekoak alkartzeko modu bat izaten da. Jente euskalduna eta euskaltzalea edo jantzaileak alkartzeko modua, hain zuzen. Harremanetarako bidea dala argi daukagu guk eta holan erabilten saiatzen gara. Sarritan berbokaz esaten ez doguzan gauza asko komunikatzen dira jantzan. Beraz, guretzat, oinarriko funtzinoak, harremanak, hor jarraitzen dau.

Eta txistuak eta tanbolinak ze papel jokatuten dabe?

Lehen esan deusudan moduan, gorabeherak izan ditue historian zehar. Francoren sasoiak txistulari edo jantzari izatea, euskal mobimentuaren parte izatea zan. Euskalduna izateko derigorrezkoa zan edo txistulari edo jantzari izatea. Gero gauzak normaltzen joan dira eta gaur egun talde folklorikoak euren bideak topatzen dabez. Gu beste saiakera bat egiten gabiz jantzea herrikoitzeko edo bergizarteratzeko.

Txistuagaz antzekoa gertatzen da. Hainbat txistulari gagoz eta txistua landuteko mota desbardinak daukaguz. Batzuk ahalegintzen dira Ganbarako musikea edo musika klasikoa egiten, eta beste batzuk hemen gabiz zuztarretara bueltau guran jantzarako jotzen, eta jantzarako jotzen irakasten eta hori guztia.

